

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/o-ipn/nagrody-i-odznaczenia-ipn/nagroda-kustosz-pamieci-narodo/nagroda-kustosz-pamieci-narodo-14/34235,Irena-Sandecka-19122010.html>
03.03.2026, 01:32

Irena Sandecka (1912–2010)

30.06.2016



Irena Sandecka (1912-2010)

Urodziła się 11 kwietnia 1912 r. w Humaniu na Kijowszczyźnie w rodzinie inteligenckiej o patriotycznych tradycjach. Ukończyła Liceum Krzemienieckie, oraz studia pedagogiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pracowała jako nauczycielka w szkołach powszechnych w Równem, Krzemieńcu i Sosnowcu. Po wojnie pracowała jako laborantka w szpitalu w Krzemieńcu na Wołyniu.

Wybuch wojny zastał Irenę Sandecką w Belgii, gdzie prowadziła harcerskie półkolonie dla dzieci polskich robotników. Podjęła natychmiastową decyzję o powrocie do kraju. Przez Francję, Szwajcarię, Włochy, Węgry i Rumunię dotarła do Lwowa, gdzie zgłosiła się na ochotnika do obrony miasta. Po powrocie do Krzemieńca włączyła się w działalność Okręgowej Delegatury Rządu na Kraj oraz podjęła współpracę z Armią Krajową.

Od 1943 r. angażowała się w pomoc mieszkańcom atakowanym przez nacjonalistów ukraińskich. Do bardziej spektakularnych dokonań Ireny Sandeckiej tego okresu należy uratowanie wielu polskich mieszkańców Wiśniowca (Nowego i Starego), dla ewakuacji których zorganizowała eskortę złożoną z niemieckich żołnierzy. Z jej inicjatywy do Wiśniowca wysłano dwa konwoje mające na celu poszukiwanie żywych osób, ocalałych z pogromu. Zajmowała się również ocalałymi z mordów uchodźcami, którzy w Krzemieńcu znajdowali schronienie. Organizowała transporty ocalałych sierot i matek z dziećmi do Krakowa. Zbierała także świadectwa osób, które ocalały z ludobójstwa.

11 maja 1944 r. została aresztowana przez Sowietów i więziona przez trzy i pół miesiąca w Krzemieńcu i Zbarażu. Nie skorzystała z możliwości tzw. repatriacji, jaka objęła Kresy Południowo-Wschodnie po zakończeniu II wojny światowej. Mimo niebezpieczeństwa oraz szykan ze strony władzy sowieckiej podjęła heroiczną walkę o zachowanie języka i kultury polskiej.

Od 1944 r. wraz z matką organizowała tajne nauczanie w języku polskim, a po śmierci matki w 1955 r. samotnie kontynuowała podjętą wspólnie pracę. W latach 1944–1974 była organistką oraz prowadziła chór parafialny w kościele św. Stanisława, który był jedynym czynnym na Wołyniu kościołem katolickim z liturgią w języku polskim. Swoją dom udostępniła posługującym w Krzemieńcu księżom, Jakubowi Macyszynowi i Bronisławowi Mireckiemu. W latach 1953–1999 była katechetką.

Przez lata działalności pedagogicznej uczyła patriotyzmu i języka ojczystego. Od 1991 r. przez dziesięć lat przygotowywała młodzież ubiegającą się o stypendia uniwersyteckie w Polsce do przeprowadzanych we Lwowie egzaminów.

Włożyła wiele wysiłku w ratowanie materialnego dziedzictwa Krzemieńca: opiekowała się polskimi grobami, m.in. matki Słowackiego oraz profesorów Liceum Krzemienieckiego, zadbała, aby na krzemienieckim cmentarzu uczczono pamięć ks. Jakuba Macyszyna. Walczyła o odzyskanie oraz remont dworu Słowackich, domagała się zwrotu kościoła licealnego, była także jedną z założycielek Towarzystwa Odrodzenia Kultury Polskiej w Krzemieńcu im. J. Słowackiego, które później zainicjowało powstanie muzeum poety w mieście. Przez lata działalności cieszyła się wielkim autorytetem i zaufaniem wśród mieszkańców, ostatecznie stając się żywą legendą Krzemieńca.

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)